TRADUCEREA LITERARĂ CA FORMĂ DE RECEPTARE A OPEREI UNUI SCRIITOR: MARGUERITE DURAS TRADUSĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ / LA TRADUCTION LITTÉRAIRE COMME FORME DE RÉCEPTION DE L'ŒUVRE D'UN ÉCRIVAIN : MARGUERITE DURAS TRADUITE EN ROUMAIN

Daniela Cătău VEREŞ[1]

Rezumat: Cand vorbim despre traducerea operei unui scriitor intr-o limba straina, vorbim de interes, de omagiu, deci de receptare. Putem afirma chiar ca valoarea unei opere literare este direct proportionala cu numarul de idiomuri in care acea opera este tradusa sau chiar cu numarul de cititori ai acelei opere. Termeni precum orizont de asteptari, cititor, omagiu, traducere isi dau intalnire in analiza noastra dedicata receptarii prin traducere a scriitoarei Marguerite Duras in spatiul literar romanesc. Scriitoare emblematica pentru literatura franceza a secolului XX, Duras a lasat mostenire cititorilor sai romane, piese de teatru, scenarii de teatru si film, interviuri etc. traduse de-a lungul timpului in diverse limbi, printre care si in limba romana. Atentia noastra se concentreaza asadar asupra versiunilor propuse de traducatorii ei in limba romana, evidentiind mai intai cateva aspecte referitoare la restituirea fidela a mesajului si la traducerea efectului produs de original asupra traducatorului ca cititor. Vom analiza apoi rolul notiunii si al emotiei, al intentiei si al posibilitatilor lingvistice de transmitere a mesajului prin traducere si pertinenta conceptului de traducere ca « lectura multipla », aplicabil in cazul existentei mai multor versiuni de traducere intr-o limba pentru o opera anume.

Cuvinte-cheie: Marguerite Duras, traducere literara, receptare, restituire fidela, sens

Résumé : Lorsqu'on parle de la traduction de l'œuvre d'un écrivain, on pense à l'intérêt suscité par cette œuvre, à une forme d'hommage, donc à la réception. La valeur d'une œuvre littéraire est directement proportionnelle au nombre d'idiomes dans lesquels cette œuvre a été traduite, voire au nombre de ses lecteurs. Des termes tels que horizon d'attente, lecteur, hommage, traduction se donnent rendez-vous dans notre communication dédiée à la réception de Marguerite Duras, par la traduction, dans l'espace littéraire roumain. Notre attention se concentrera ainsi sur les versions de son œuvre vers le roumain, pour mettre en exergue d'abord des aspects liés à la restitution fidèle et à la traduction de l'effet produit par l'original sur le traducteur en tant que lecteur. Nous analyserons ensuite le rôle de la *notion* et de l'*émotion,* de l'*intention* et des *possibilités linguistiques* de transmission du message par la traduction des textes durassiens. Nous parlerons également de la pertinence du concept de « lectures

[1] Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, danielaveres@yahoo.fr

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

plurielles », applicable dans la situation de l'existence de plusieurs versions de traduction vers la langue B d'une même œuvre littéraire.

Mots-clés : Marguerite Duras, traduction littéraire, réception, choix linguistiques, restitution fidèle

In comunicarea de faţă, vom propune o privire diacronică asupra traducerilor în limba română ale operei scriitoarei franceze Marguerite Duras. În acest sens, am considerat necesar să realizăm mai întâi o prezentare succintă şi o punere în legătură a conceptelor de receptare, traducere şi orizont de aşeptare. Vom continua apoi cu o perspectivă diacronică asupra evoluţiei interesului traducătorului, deci a cititorului român faţă de opera acestei scriitoare franceze şi vom încheia cu o analiză comparativă a câtorva versiuni existente în limba romană din opera scriitoarei Marguerite Duras.

În peisajul literar francez, Duras se bucură de un loc privilegiat, mai ales după obţinerea premiului Goncourt în 1984 pentru opera *Amantul*, graţie căreia scriitoarea devine „mondială", aşa cum îi plăcea să se auto-intituleze. S-a născut în Vietnam (1914), unde şi-a petrecut copilăria, însă, după obţinerea bacalaureatului, a revenit în Franţa unde şi-a construit o importantă carieră de romancieră, scenaristă şi cineastă. Debutul său a avut loc în 1942, dar devine cunoscută în anii '50, dupa ce scrie scenariul filmului *Hiroshima mon amour* (1959), în regia lui Alain Resnais. În 1996 s-a stins din viaţă.

Apreciată până la divinizare de o parte din cititorii ei, Duras a trebuit să facă faţă în egală măsură criticilor negative care o asaltau la fiecare nouă apariţie. Cui aparţin aşadar aceste două instanţe receptive antagoniste, aceste entităţi ce deţin putere de viaţă şi de moarte asupra unei opere literare ? Ele reprezintă cititorul, cel ce participă pe deplin la construcţia identitară a unui scriitor. Aşa cum afirmă Michel Picard în cartea sa *La lecture comme jeu, essai sur la littérature*[2], „pot exista scrieri fără autor, dar nu şi literatură fără lectură". Aşadar, înţelegerea unei opere trece şi prin raportarea directă la cititorii ei.

I. Traducerea ca formă de receptare

Traducerea operei unui scriitor într-o limbă străină presupune interes, lectură, aşadar receptare. Putem chiar afirma că valoarea unei opere literare este direct proporţională cu numărul de idiomuri în care acea operă este tradusă sau cu numărul de cititori ai acelei opere. Pe de o parte, traducerea poate fi văzută din trei perspective diferite : ca o şansă, ca o deschidere, ca un omagiu. Traducerea constituie o şansă acordată textului de a-şi prelugi viaţa, cucerind noi cititori şi noi teritorii. Deoarece o carte fără cititori este condamnată la

[2] Michel Picard, *La lecture comme jeu, essai sur la littérature*, Paris, Ed. de Minuit, 1986, p. 242.

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

nefiinţă. Ea este o deschidere a textului către lume şi, nu în ultimul rând, traducerea este un omagiu, o recunoaştere a valorii unei opere, antidot pentru uitare. Din această ultimă perspectivă, traducerea este strâns legată de receptare.

Pe de altă parte, procesul lecturii este multidimensional, deoarece cititorul poate avea mai multe faţete. Lectura presupune mult mai mult decât o simplă consumare vizuală a unui text. Acest act presupune gesturi ce depăşesc hermeneutica tradiţională, limitată la analiza circumstanţelor biografice sau istorice ale naşterii autorului, la locul ocupat în evoluţia genului literar căruia se asociază o operă etc. Wolfgang Iser şi Hans Robert Jauss[3] vorbesc în acest sens de reorientarea perspectivei de analiză a operei unui scriitor către cititor, evaluând astfel *impactul global* (Jauss, 1978) şi *impactul local* (Iser, 1976) al operei asupra destinatarului final. Pe de o parte, în viziunea lui Jauss, *impactul global*, sinonim cu conceptul de *impact cultural*, permite restituirea dimensiunii culturale a textului, care, prin lectură, produce schimbări la nivel de societate. Lectura are deci un rol social. De exemplu, în cazul scriitoarei Marguerite Duras, scrierea despre subiecte tabu (precum incestul, homosexualitatea) a contribuit la propagarea ideii de libertate de exprimare în Franţa. Nu întâmplător probabil, imediat după1989, în România, se traduce şi se publică *Ochi albaştri, părul negru* de Marguerite Duras. Receptarea trece aşadar prin evaluarea efectului produs de operă, prin influenţele exercitate asupra cititorului şi prin valoarea recunoscută de către posteritate (Jauss, 1978: 25). Traducerea contemporană sau postumă a unei opere confirmă recunoaşterea valorii ei de către cititorul-ţintă.

Pe de altă parte, viziunea lui Iser înfăţişează actul de lectură din perspectiva *impactului local* asupra unui anumit cititor, ceea ce presupune unele „efecte de lectură", precum creaţii sau re-creaţii pornind de la opera citită. În cazul scriitoarei franceze Marguerite Duras, asistăm la o serie de producţii scriitoriceşti realizate de către cititorii ei precum biografii, parodii, studii psihanalitice, articole de presă de ordinul sutelor, caricaturi, cărţi de fotografii, traduceri multiple în diverse limbi, printre care şi în limba română etc.

De asemenea, această reînnoire a istoriei literare concentrate în jurul figurii cititorului are ca termen cheie noţiunea de *orizont de asteptare* completată de „*distanţa estetică*". „Orizontul de asteptare" reprezintă viziunea cititorului asupra unei opere bazate pe experienţa sa cognitivă şi estetică, precum şi pe sensibilitatea sa în abordarea unui text. „Distanţa estetică" însă este prezentată ca fiind distanţa între „orizontul de aşteptare" al cititorului şi operă. Cu cât această distanţă estetică este mai mare, cu atât literatura este înnoită. În contextul traducerii, *orizontul de aşteptare* al cititorului corespunde cu cel al

[3] Hans Robert Jauss, *Pour une esthétique de la réception*, Paris, Gallimard, 1978 şi Wolfgang Iser, *L'Acte de lecture. Théorie de l'effet esthétique*, trad. Evelyne Sznycer, Bruxelles, Ed. Pierre Mardaga, 1976.

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

traducătorului ca receptor şi ca cititor, dar şi cu cel al cititorului-ţintă, trecând prin filtrul constrângător al textului-sursă şi prin cel al bagajului cognitiv, lingvistic şi estetic propriu traducătorului. Noţiunea de *orizont de aşteptare* trimite aşadar la estetica receptării textului literar, aşa cum este văzută de H. R. Jauss, recentrând atenţia cercetătorilor asupra rolului cititorului în abordarea unei opere. Mergând mai departe în cercetarea noastră, vom extinde noţiunea de *orizont de aşteptare* raportând-o la estetica traducerii, a cărei bază o constituie „dialectica practică" a lui Paul Ricoeur[4] ce vizează fidelitatea şi infidelitatea în procesul de traducere, subliniind deci rolul traducătorului în receptarea operei traduse de către cititorul-ţintă. Aceast aspect va face obiectul de studiu al ultimei părţi din cercetarea prezentă.

II. Duras în spaţiul literar românesc

După aceste câteva precizări legate de relaţia traducere-receptare, interesul nostru se îndreaptă către receptarea operei scriitoarei Marguerite Duras în România, prin intermediul traducerilor. Scriitoare emblematică pentru literatura franceză a secolului XX, Duras a lăsat moştenire cititorilor săi romane, piese de teatru, scenarii de teatru şi film, interviuri, articole de presă, traduse de-a lungul timpului în diverse limbi. Ce cărţi au fost traduse în limba română ? Căror perioade de producţie literară durasiană aparţin acestea ? Ce au preferat traducătorii şi editorii români să traducă ? Ce primire li s-a făcut acestor opere traduse ? Pornind de la aceste câteva întrebări, vom examina în diacronie receptarea operei durasiene în spaţiul literar românesc.

Pentru început, o statistică sumară a traducerii operei durasiene în română ne-ar fi de ajutor : din cele aproximativ 71 de opere aparţinând acestei scriitoare, am identificat în jur de 12 titluri publicate în limba română, începând cu anul 1969. Unele dintre aceste titluri au cunoscut traduceri multiple sau reeditări ce urcă până undeva în anul 2007. Precizăm mai întâi că cele 12 titluri traduse în limba română aparţin unor perioade diferite din scrierea durasiană, ce este structurată de critica literară în patru mari perioade : cărţi scrise între 1943 şi 1954, aparţinând perioadei „Duras avant Duras" în care autoarea scrie pentru a „exorciza copilăria şi o adolescenţă tulbure "[5], apoi urmează perioada „marilor provocări", când scriitoarea face un „viraj către sinceritate"[6] şi către „arta ambiguităţii" cu *Moderato cantabile*, trăsături ce vor caracteriza până la sfârşit scrierile sale. Următoarea perioadă corespunde „ciclului indian" sau „ciclului nebuniei" căruia aparţine şi *Extazul Lolei V. Stein*. Sunt operele anilor '60-'70. În fine, anii '80 corespund „ciclului atlantic", cu *Amantul* şi *Ochi albaştri părul negru*, marcat de succesul absolut al scriitoarei. Putem concluziona astfel că

[4] Paul Ricœur, *Sur la traduction*, Paris, Bayard, 2004.
[5] Laure Adler, *Marguerite Duras*, Paris, Gallimard, 1988, p. 446.
[6] *Ibid*., p. 483.

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

traducătorul român şi cititorul-ţintă manifestă interes pentru întreaga creaţie durasiană, deoarece seria traducerilor începe cu primul roman de succes al scriitoarei, din anul 1950, şi se termină cu o operă din 1987, aparţinând ultimei perioade din viaţa ei. Repartiţia traducerilor în limba română arată o preferinţă pentru scrierile durasiene din ultima perioadă a creaţiei, fiind tradus un număr de cinci titluri, printre care *India Song*, *Maladia morţii*, *Amantul*, *Ochi albaştri, părul negru* şi *Durerea.* În ordine descrescătoare, cu patru titluri traduse, urmează „ciclul nebuniei", din care traducătorii români au selectat *Amanta engleză*, *Hiroshima dragostea mea*, *Extazul Lolei V. Stein* şi *Vara la zece şi jumătate seara.* Din primele două perioade ale creaţiei durasiene au fost selectate un titlu, respectiv *Stăvilar la Pacific* din prima parte şi două titluri din „perioada marilor provocări", respectiv *Marinarul din Gibraltar* şi *Moderato cantabile.*

În 1969, Duras intră în sfera literară românească cu traducerea *Stăvilar la Pacific*, realizată de Alexandru Baciu şi publicată la Editura pentru Literatură Universală. Probabil anul nu este deloc întâmplător, fiind succesorul unui an al protestelor sociale şi politice în Franţa şi pe alocuri în lume şi al mişcării feministe la care scriitoarea aderase. Nu avem nicio dovadă că această traducere a apărut în România pe fondul social-politic european, însă putem asocia numele de Marguerite Duras cu ideea de libertate, de revoltă împotriva sistemului. Cum tematica romanului *Stăvilar la Pacific* se învârte în jurul ideii de nedreptate socială şi a anti-colonialismului, amprenta *impactului global* şi *cultural* al traducerii ca lectură devine evidentă. De altfel, constatăm că interesul cititorului/traducătorului român pentru opera durasiană se rezumă la 3 titluri apărute în România înainte de 1990 (*Stăvilar la Pacific* 1969, *Iubitul* 1987 şi *Moderato cantabile* 1974), restul de 9 titluri beneficiind de libertatea de expresie proprie anilor de după Revoluţie.

Neavând acces la articole de presă care să fi întâmpinat aceste apariţii în limba română, nu putem analiza « la cald » reacţia cititorului-ţintă. Totuşi, examinând unele elemente ale aparatului paratextual al traducerii *Stăvilar la Pacific*, constatăm că opera tradusă a fost tipărită în 33.140 de exemplare. Traducerea şi prefaţa acestei opere sunt realizate de Alexandru Baciu, ceea ce denotă faptul că cititorul –ţintă va împărtăşi viziunea traducătorului asupra cărţii. Prefaţa vorbeşte destre stilul scriitoarei, despre temele favorite, despre tăcere şi vid, despre tăcere şi plictis, despre o burghezie ce-şi caută „coordonatele de existenţă"[7] în lupta înverşunată împotriva mareelor ce indundă fără încetare concesiunea necultivabilă. Niciun cuvânt însă despre anti-colonialism sau despre nedreptate socială. Să fie oare de teama cenzurii ?

În 1974, *Moderato cantabile*, o carte despre o crimă, plictis şi singurătate, tradusă tot de Alexandru Baciu, vede lumina tiparului în 51 700 de exemplare şi

[7] Marguerite Duras, *Stăvilar la Pacific,* Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969, p. 7.

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

nu beneficiază de nicio recomandare din partea editorului, nici a traducătorului. Fără prefaţă, cartea se oferă liberă de prejudecăţi cititorului-ţintă, ca şi cum i s-ar oferi acestuia deplina libertate de interpretare şi receptare. Nici în 2006, la reeditarea ei de către editura Cartier, editorul nu face decât să preia o recomandare a lui Claude Roy din presa franceză a anului 1959, ca fiind „cea mai bună carte" a scriitoarei Marguerite Duras.

Lucrurile par să se schimbe după anul 1990. Cărţile traduse din Duras se bucură de un mesaj tipărit pe ultima copertă din partea editorului sau a unui critic literar. Sunt posibile piste de lectură ale acestor cărţi „stranii", „tulburătoare şi ciudate", „care nu respectă nimic din ceea ce ar trebui să fie un roman", aşa cum putem citi pe ultima copertă a cărţii *Ochi albaştri, părul negru*, ce a cunoscut o dublă traducere în perioade diferite : prima a apărut în anul 1990, sub semnătura lui Viorel Vişan la editura Babel, iar cealaltă a apărut în 2006 la editura Univers. Aceste caracterizări nu fac decât să responsabilizeze traducătorii în sensul restituirii caracterului straniu al cărţilor durasiene în limba-ţintă. Vor reuşi oare traducătorii în acest demers ? Trimiterea la romanul *Amantul* se face în mod constant pe coperta a patra a versiunilor în română, ca un gaj al succesului şi al celebrităţii durasiene.

III. Traducerea între etnocentrism şi exotism

Deşi scrise între anii '50 şi '90, cititorului-ţintă român de după anii '90 sau 2000 i se vor prezenta cărţile „câştigătoarei premiului Goncourt" din 1984. Timpul autorului, cel al traducătorului şi cel al cititorului nu coincid. Trei orizonturi de aşteptare intervin aşadar în receptarea operei traduse, cu trei experienţe de viaţă diferite. Cu siguranţă, acestea trei se intersectează pe alocuri, completându-se, dar şi influenţându-se. Aici intervine talentul şi dispoziţia traducătorului de a adecva traducerea la orizontul de aşteptare al cititorului-ţintă, respectând şi restituind armonia, culoarea reflecţiilor autorului, efectele lingvistice şi atmosfera cărţii.

O bună parte din cititorii epocii sale au considerat-o pe Duras ca fiind un scriitor dificil, alţii au tratat-o drept neruşinată, iar mulţi nu au înţeles nimic din scrierile sale. Cum să traduci aşadar o operă având eticheta de „dificilă" în aşa fel încât să nu fie atins stilul, nici sensul operei originale ? Vom prezenta în acest sens câteva particularităţi stilistice cu care Duras şi-a cucerit lectoratul, chiar şi pe cei care au încercat să o coboare de pe piedestalul succesului recunoscut :

- tăcerile ca mod de exprimare a ceea ce nu poate fi spus, numit sau ca simbol al ne-comunicării;
- stilul eliptic şi aluziv;
- repetiţii obsesive (mai ales în romanele anilor '80);
- fraze scurte, trucheate sau turnuri sintactice deosebite şi surprinzătoare;
- punctuaţia abundentă, dacă nu abuzivă;

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

- arta ambiguităţii şi a sugestiei.

În fine, subliniem faptul că există mai multe elemente de care se ţine cont în evaluarea strategiei de traducere a unei opere literare într-o limbă-ţintă. Printre acestea, ar putea să se regăsească gradul de respectare a referinţelor culturale, alegerile lexicale, abordarea repetiţiilor din limba-sursă, respectarea proporţiilor referitoare la text (numărul de pagini, lungimea frazelor), restituirea blanc-urilor, a elipselor, a inversiunilor. În privinţa examinării versiunilor în limba română ale operei durasiene, am ales criteriile de *literalitate sintactică* şi de *literalitate semantică*[8], propuse de Georgiana Lungu-Badea în evaluarea unei strategii de traducere[9] literară. În procesul examinării unei traduceri, acestea atrag atenţia asupra unor grade diferite de percepţie a textului-sursă de către traducătorul-cititor ce dispune de posibilităţi/alegeri lexicale specifice. În acest sens, discutăm de grade diferite de fidelitate în transmiterea textului-sursă către cititorul-ţintă. Traducătorul-cititor poate opta pentru o păstrare a *literalităţii sintactice* (ce presupune restituirea literei, a ritmului textului-sursă, păstrând exotismul şi caracterul straniu al acestuia) sau a *literalităţii semantice*, *etnocentrice* (ce presupune restituirea fidelă a conţinutului semantic al textului-sursă, ţinând cont de cititorul-ţintă, cu riscul pierderii unor aspecte formale ale textului sursă).

Din cele 12 titluri durasiene ce beneficiază de versiuni în limba română, avem acces direct la 5. Însă, din considerente de ordin spaţial, ne vom limita la prezentarea a două titluri traduse în limba română : *Ochi albaştri, părul negru*, scrisă in 1987[10], ce s-a bucurat de o traducere dublă în perioade diferite, 1990 şi 2006, apoi *Extazul Lolei V. Stein*[11], scrisă în 1964, dar tradusă în română în 2006.

În cazul romanului *Extazul Lolei V. Stein*, traducătorul a optat pentru o strategie de traducere mixtă : semantică (fiind preocupat de restituirea fidelă a

---

8 Cf. Lungu-Badea, Georgiana, « Le rôle du traducteur dans l'esthétique de la réception : sauvetage de l'étrangeté et/ou consentement à la perte », [on-line], accesat la 18 iulie 20018, disponibil la adresa: http://www.researchgate.net/publication/288488298

9 *Petit dictionnaire de termes utilisés dans la théorie, la pratique et la didactique de la traduction*, Georgiana Lungu-Badea, ed. Orizonturi Univesitare, 2003, citat de Cristina Hetriuc in *Atelier de traduction* n° 9/2008, pp. 205-206.
Conform Georgianei Lungu-Badea, există mai multe *strategii de traducere*: semantică (restituie sensul cuvântului tradus), comunicativă (centrată pe destinatar), literală (calc frazeologic şi sintactic), adaptarea.

10 Marguerite Duras, *Ochi albaştri, părul negru,* traducător Viorel Vişan, Bucureşti, Ed. Babel, 1990, şi editura Univers, 2006, traducători Vasile Savin şi Darclée Tomescu-Berdon.

11 Marguerite Duras, *Extazul Lolei V. Stein*, trad. Liviu Papuc, Bucureşti, Ed. Cartier, 2006.

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

sensului textului) şi literală, mergând până la calc sintactic, ceea ce salvează caracterul straniu al cărţii considerate „dificilă" de critica vremii şi dominate de arta ambiguităţii şi a sugestiei. Traducătorul Liviu Papuc se dovedeşte a fi fascinat de mărcile francităţii textului-sursă şi de particularităţile scrierii durasiene, dorind să le transmită cititorului român până la ultimul detaliu. Am ales spre exemplificare câteva exemple sugestive :

- Restituirea fidelă a topicii şi a punctuaţiei, mergând până la calc sintactic :

> *Harassé, au bout de toutes mes forces, je lui demande de m'aider :*
> *Elle m'aide. Elle savait. Qui était-ce avant moi ? Je ne saurai jamais. Ça m'est égal.*

> Hărţuit, la capătul puterilor mele, îi cer să mă ajute :
> Mă ajută. Ştia. Cine a fost înaintea mea ? Nu voi şti niciodată. Mi-este indiferent.

- Păstrarea identică a tuturor blanc-urilor, a vidului afectiv, semn de plictis şi de suferinţă, dar şi marcă a non-comunicării, a imposibilităţii de a numi ;

- Pastrarea proporţiei textului-sursă ce se oglindeşte aproximativ fidel în textul-ţintă : 102 pagini în limba franceză şi 142 pagini în limba română (ţinând cont de detaliile tipografice ale celor două cărţi)

- Restituirea identică a turnurilor specifice frazei durasiene, cu aspect de cataforă, ce redau atmosfera şi culoarea originală a cărţii :

> *S'ils la voyaient, les hommes de S. Tahla, Lol s'enfuirait.*

> Dacă ar fi văzut-o, bărbaţii din S. Tahla, Lol ar fi luat-o la fugă.

- Traducătorul respectă până la cele mai mici detalii jocul sintactic şi lungimea frazelor durasiene, marcate de o punctuaţie uneori abuzivă, dar nu ezită să evite repetiţia în cazul verbului „arriver" prin utilizarea unui sinonim:

> Il fouinait les robes, croyait Lol, respirait bien, là, dans la foule, avant ce rendez-vous dont il avait déjà l'avant-goût sous la main, prenant, imaginant avoir pendant quelques secondes, puis rejetant, les femmes, en deuil de toutes, de chacune, d'une seule, de celle-là qui n'existait pas encore mais qui aurait pu lui faire manquer à la dernière minute celle-ci entre mille qui allait arriver, arriver vers Lol V. Stein et que Lol V. Stein attendait avec lui.

> El adulmeca rochiile, credea Lol, respira din plin, acolo, în mulţime, înaintea acestei întâlniri a cărei senzaţie anterioară o avea deja la

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

> îndemână, posedând, imaginându-şi că le are timp de câteva secunde, apoi aruncându-le, femeile, în doliu după toate, după fiecare, după una singură, după aceea care încă nu exista dar care ar fi putut să-l facă să o rateze în ultima clipă pe aceea dintre o mie care urma să sosească, să vină către Lol V. Stein şi pe care Lol V.Stein o aştepta împreună cu el.

Totuşi, în privinţa desemnării protagoniştilor, traducătorul Liviu Papuc optează pentru utilizarea subiectului subînteles în structuri ce în limba-sursă sunt marcate de repetiţia obsesivă a pronumelor „Il" şi „Elle". Însă, acest gest reduce din atmosfera originală a textului-sursă, deoarece la Duras frecvenţa pronumelor constituie o marcă definitorie a scrierii, imprimând un ritm aparte acesteia, asemănător unei litanii.

În ceea ce priveşte cealaltă carte, *Ochi albaştri, părul negru*, opţiunile traducătorilor sunt uşor divergente : strategia lui Viorel Vişan pentru traducerea din 1990 este una semantică, etnocentrică, trecând uneori prin adaptare. Preocuparea lui este să redea cu fidelitate conţinutul semantic al textului-sursă, deschizând calea cititorului-ţintă către sensul cărţii, însă cu preţul sacrificării unor elemente formale, ce conservă caracterul straniu al textului şi atmosfera sa exotică. De aceste aspecte din urmă sunt profund preocupaţi traducătorii din 2006 ai cărţii, Vasile Savin şi Darclée Tomescu-Berdon, care adoptă o strategie de traducere proprie *literalităţii sintactice.* În sprijinul celor afirmate, vom aduce câteva argumente din versiunile în limba română:

- adaptarea duce către alunecarea sensului enunţului din franceză pentru traducerea din 1990, care nu restituie punctuaţia, nici topica textului-sursă, în vreme ce traducătorii din 2006 sunt fideli din punct de vedere semantic şi sintactic, dar preferă restituirea desemnării protagonistului „Il" prin substantivul „bărbatul":

> *Il pleure. C'est sans fin. C'est bien ça, pleurer. Il ne parle plus de rien.*
>
> El plânge, plânge fără să se poată opri. E bine să plângi. Nu mai discută despre nimic. (1990)
>
> El plânge. Nu se poate opri. Asta înseamnă să plângi. Bărbatul nu mai spune nimic. (2006)

- în privinţa păstrării referinţelor culturale, traducerea din 1990 se dovedeşte a fi profund etnocentrică, propunând restituirea denumirii unui hotel prin parafrazare, opţiune justificată oarecum prin poetismul accentuat al traducerii ce duce la supraîncărcarea frazei. Cealaltă versiune, din 2006, rămâne fidelă sintagmei originale, păstrând stilul sobru şi rece al textului-sursă:

> *Pas un souffle de vent. Et déjà, étalé devant la ville, baies et vitres ouvertes, entre la nuit rouge du couchant et la pénombre du parc, le hall de l'hôtel des Roches.*

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

Nici o adiere de vânt. Şi iată deja, la marginea oraşului, holul *Hotelului dintre stânci*, cu ferestrele şi uşile larg deschise, între înserarea sângerie a asfinţitului şi întunecimea umbroasă a parcului. (1990)

Nici o boare de vânt. Prin sângeriul nopţii în cădere şi penumbra parcului, vedem hotelul Roches cu uşile şi ferestrele holului larg deschise către oraş. (2006)

- Totuşi, turnurile cataforice specifice stilului durasian nu par a fi agreate de cele două perechi de traducători. De altfel, în versiunea din 1990, confuzia nu întârzie să apară, ceea ce aduce atingere sensului din textul-sursă, creând un non-sens :

À l'extérieur, sur la terrasse de l'hôtel, les hommes. On les entend aussi clairement qu'elles, ces femmes du hall.

Afară, pe terasa hotelului, bărbaţii. *Le* auzi vorbind tot aşa de limpede cum *le* auzi pe cele ale femeilor din hol. (1990)

Afară, pe terasa hotelului, bărbaţii. Se aud la fel de limpede ca şi femeile din hol. (2006)

În ciuda acestor mici inadvertenţe, traducerile în limba română ale operei *Ochi albaştri părul negru* reuşesc să redea atmosfera originală a cărţii, recuperând şi restituind aspectul general al textului prin păstrarea proporţiilor, dar şi prin păstrarea în textul-ţintă a stilului durasian vizibil graţie lungimii frazelor, sacadării şi truncherii lor, prin repetiţii, prin desemnarea protagoniştilor cu ajutorul pronumelor Il şi Elle. Cele două versiuni rămân, de asemenea, fidele psihologiei personajelor prin conservarea blanc-urilor ca simbol al vidului sufletesc şi al neputinţei manifestate în comunicare.

IV. Concluzii

În concluzie, profilul traducătorilor în limba română ai cărţilor durasiene este cel al unor buni cunoscători ai limbii-sursă, fini observatori ai subtilităţilor stilistice proprii universului literar durasian, deţinând mijloacele lingvistice şi culturale necesare transmiterii conţinutului semantic şi sintactic, precum şi al atmosferei generale a acestor cărţi „stranii" către cititorul-ţintă din România. Cele 12 cărţi traduse din franceză în română aparţinând scriitoarei Marguerite Duras reprezintă o recunoaştere a valorii acestei opere peste timp, un omagiu adus de traducătorii şi cititorii-ţintă fascinaţi de-a lungul timpului de vocea tulburătoare a acestei femei ce a scris despre suferinţa umană, despre libertate şi despre nedreptatea socială.

Probabil că această tematică durasiană redundantă a atras în mod deosebit interesul societăţii româneşti, mai timid exprimat înainte de 1989, dar

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)

clar manifestat după acest an al schimbării prin consumul de literatură non-conformistă, care a transgresat regulile scrierii. Traducătorul, întâiul cititor al textului-sursă, a jucat şi joacă în continuare rolul principal în transmiterea, semantică sau sintactică, exotică sau etnocentrică, a unor conţinuturi ce au menirea să umple goluri sau să completeze universul sufletesc al cititorului-ţintă. Traducerea este aşadar o forma de receptare, un omagiu, efect al *impactului global* şi *local* al lecturii asupra cititorilor.

Bibliografie:

Adler, Laure (1988): *Marguerite Duras*, Paris, Gallimard, 960 p.

Duras, Marguerite (2006): *Ochi albaştri, părul negru,* traducător Viorel Vişan, Bucureşti, Ed. Babel, 1990 şi editura Univers, 2006, traducători Vasile Savin şi Darclée Tomescu-Berdon, Bucureşti, Ed. Cartier.

Duras, Marguerite (1969): *Stăvilar la Pacific,* Bucureşti, Editura pentru Literatură Universală.

Iser, Wolfgang (1976): *L'Acte de lecture. Théorie de l'effet esthétique*, trad. Evelyne Sznycer, Bruxelles, éd. Pierre Mardaga, 404 p.

Jauss, Hans Robert (1978): *Pour une esthétique de la réception*, Paris, Galimard, 312 p.

Lungu-Badea, Georgiana (2010): « Le rôle du traducteur dans l'esthétique de la réception : sauvetage de l'étrangeté et/ou consentement à la perte », [on-line], accesat la 18 iulie 20018, disponibil la adresa: http://www.researchgate.net/publication/288488298.

Lungu-Badea, Georgiana (2003): *Petit dictionnaire de termes utilisés dans la théorie, la pratique et la didactique de la traduction*, Bucuresti, ed. Orizonturi Univesitare, citat de Cristina Hetriuc in *Atelier de traduction* n° 9/2008, pp. 205-206.

Picard, Michel (1986): *La lecture comme jeu, essai sur la littérature*, Paris, Ed. de Minuit, 328 p.

Ricœur, Paul (2004): *Sur la traduction*, Paris, Bayard, 68 p.

BDD-A30081 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:56:05 UTC)